

”OLISIN SUONUT, ETTÄ LAISTA OLISI TULLUT TOISENLAINEN”

Oppivelvollisuuslain säätäminen Liitto-lehden kirjoituksissa vuonna 1920

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Historian kandidaatin tutkielma

8.5.2019

Marjut Hettula

SISÄLLYS

JOHDANTO	3
1. VAROVAISUUTTA OPPIVELVOLLISUUSLAKIA KOHTAAN	8
1.1. Sivistystä on saatava, mutta kustannukset on otettava huomioon	8
1.2. Opettajan mielipidekirjoitus sivistysvaliokunnan mietinnön puolestapuhujana.	11
1.3. Epäuskoa sivistystä kohtaan huumorin keinoin	13
2. USKONNONOPETUS JA KUSTANNUKSET JAKAVAT EDUSKUNTAA.....	16
2.1. Kristillinen arvomaailma ja uskonnonopetus sisällytettävä lakiin	16
2.2. Oppivelvollisuuslain toinen käsittely ja kustannusten pelko	17
2.3. Pääkirjoituksissa lain esittelyä, kritiikkiä vastustajille ja huolta opettajien määrästä	22
3. LAIN HYVÄKSYMINEN JA JÄLKIPUINTI	26
3.1. ”Vaikka laissa on puutteita, on se silti hyväksyttävä”	26
3.2. Opettajain Lehden syytökset sivistysvihollisuudesta	30
3.3. Huoli oppivelvollisuudesta jatkui vielä lain hyväksynnän jälkeen.....	31
LOPPULAUSE	33
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS.....	35

JOHDANTO

Suomi oli viimeisimpiä länsimaita, joissa yleistä oppivelvollisuutta ei vielä ollut säädetty vaan vapaaehtoisuus ja kirkolliset kasvatuserinteet olivat vielä voimissaan.¹ Yleisestä oppivelvollisuudesta oli säätyvaltiopäivillä keskusteltu jo 1870-luvulta lähtien² ja vuoden 1910 valtiopäivät hyväksyivät hallituksen esityksen uudeksi oppivelvollisuuslaiksi. Laki ei kuitenkaan toteutunut, sillä Nikolai II ei vahvistanut sitä.³

Suomen itsenäistymisen ja sisällissodan jälkeen rikkonaista ja jakaantunutta Suomea alettiin eheyttämään monenlaisin lakiuudistuksin.⁴ Oppivelvollisuuskoulu ja yleinen oppivelvollisuus olivat yksi tärkeimpiä eheyttämishankkeista, joihin vuonna 1919 valittu uusi eduskunta ryhtyi.⁵ Oppivelvollisuus ja sen toteuttaminen Suomessa tuli eduskunnan mietittäväksi huhtikuussa 1920⁶ ja se pohjautui pitkälti vuoden 1910 oppivelvollisuutta koskevaan sivistysvaliokunnan esitykseen.⁷

Vaikka oppivelvollisuuslakia ja sen toteutumista, ainakin tietyin ehdoin, pidettiin kaikissa puolueissa tärkeänä, eduskuntaryhmät eivät päässeet yksimielisyyteen laista ja sen sisällöstä.⁸ Laki ja sen vaatimat toimenpiteet ja edellytykset aiheuttivat eduskunnassa monenlaista keskustelua, jossa keskiössä olivat lain aiheuttamat kulttuuriset ja uskonnolliset myllerrykset sekä kustannukset.⁹

Keskustelu oppivelvollisuuslaista ja sen sisällöstä vaati eduskunnalta kolme varsinaista istuntoa, paljon keskustelua lehdistössä ja puoli vuotta aikaa ennen kuin laki hyväksyttiin marraskuussa 1920.¹⁰ Maalaisliitto kansanedustajineen oli keskiössä monin tavoin oppivelvollisuuslakia säädettyä sen sisällä vallinneiden mielipide-

---

¹ Tuomaala 2011, 95.

² Tuomaala 2011, 98.

³ Ahonen 2003, 80.

⁴ Ahonen 2003, 81.

⁵ Hallituksen esitys n:o 13 Laiksi oppivelvollisuudesta ja laiksi kansakoulujärjestelmän kustannuksista. *Valtiopäivät 1919*, Asiakirjat I.

⁶ Tuomaala 2011, 101.

⁷ Ahonen 2003, 79. Ks. myös Heikkinen & Leino-Kaukiainen 2011, 102.

⁸ Tuomaala 2011, 102.

⁹ Tuomaala 2011, 102–104.

¹⁰ Tuomaala 2011, 104.

erojen ja hajaantuneisuuden takia, mutta lopulta juuri maalaisliiton tuki oli olennainen lain voimaantulmiselle.¹¹

Tutkin kandidaatintutkielmassani sitä, että mitä ja millä tavoin vuonna 1921 voimaan astuneesta oppivelvollisuuslaista¹² kirjoitettiin Oulun seudulla ilmestyneessä Liitto-lehdessä lain valmistelun ja säätämisen yhteydessä sekä lain hyväksymisen aikaan. Pyrin myös samalla selvittämään, että tapahtuiko Liitto-lehden kirjoituksissa muutosta kyseisellä aikavälillä.

Käsittelen aihetta kronologisesti jakaen pääluvut kolmeen ajalliseen vaiheeseen. Ensimmäinen pääluku koskee kirjoituksia, jotka ilmestyivät Liitto-lehdessä siinä vaiheessa, kun oppivelvollisuuslakia alettiin käsitellä eduskunnassa huhtikuussa vuonna 1920 päättyen saman vuoden alkusyksyyn. Toisessa pääluvussa keskityn vuoden 1920 lokakuussa ja marraskuussa julkaistuihin kirjoituksiin, jotka ajoittuvat toiseen oppivelvollisuuslain käsittelyyn eduskunnassa. Kolmas luku sisältää kirjoituksia lain hyväksymiseen johtaneesta istunnosta 23. marraskuuta 1920 ja kirjoituksia, jotka ilmestyivät Liitto-lehdessä lain hyväksymisen yhteydessä.

Pääasiallisena lähteenäni käytin Liitto-lehteä ja sen numeroita vuodelta 1920. Lehti ilmestyi Oulussa vuosina 1906–1993 ja oli aluksi Maalaisliiton ja myöhemmin Keskustapuolueen poliittinen paikallislehti.¹³ Se ilmestyi kuutena päivänä viikossa vuodesta 1917 lähtien¹⁴ ja se oli Oulun seudulla ilmestyvistä lehdistä sanomalehti *Kalevan* ohella suurimpia. Lehti sai lukijoita etenkin maakunnista. *Kaleva*-lehden suosio oli suurempi kaupunkialueella. Liitto oli yksi suurimmista maalaisliittolaisista lehdistä.¹⁵ Liitto-lehden osuuskunnan ensimmäinen puheenjohtaja Otto Karhi esitteli lehden periaatelinjaa lehden näytenumerossa 20. marraskuuta 1906 seuraavalla tavalla:

Liittomme tulee taistelemaan sorretun maalaiskansan puolesta, olkoon hän sitten maanomistaja, torppari tai päiväläinen. Yhtenä suurena

---

¹¹ Tuomaala 2011, 104.

¹² Tuomaala 2011, 95. Ks. myös Ahonen 2003, 107.

¹³ Salokangas 1998, 128.

¹⁴ Hannula 1981, 44.

¹⁵ Hannula 1981, 68–69.

tehtävänä tulee sillä olemaan maahengen herättäminen ja maanviljelyksen eripuolien käsitteleminen.¹⁶

Liitto-lehdessä oppivelvollisuuslaki ja sen käsittely näkyivät eduskunnan istuntojen uutisoinnissa, edustajien kannanotoissa, mielipidekirjoituksissa ja pääkirjoituksissa. Valikoin tutkielmaani julkaistuista kirjoituksista ne, joissa oppivelvollisuuslaki oli selkeästi kirjoitusten keskeinen aihe sekä ne, joissa oppivelvollisuuslakiin otettiin jollain tavoin kantaa tai siitä uutisoitiin lukijoille. Erityisesti pääkirjoituksissa otettiin kantaa poliittisiin asioihin ja päätöksentekoon, joten niille annan tutkimuksessani paljon painoarvoa.

Liitto-lehden lisäksi käytin lähteinäni valtiopäivien istuntojen pöytäkirjoja, joissa oppivelvollisuuslakia käsiteltiin. Ensimmäiseen käsittelyyn laki tuli huhtikuun 9. päivä 1920, jonka jälkeen laki lähetettiin suureen valiokuntaan ja varsinaisia eduskuntakäsittelyitä jatkettiin vasta syksyllä 1920. Lokakuun ja marraskuun 1920 istunnot olivat ratkaisevia ja niiden pöytäkirjat yhdessä huhtikuun istunnon kanssa toimivat Liitossa ilmestyneiden kirjoitusten taustoittajina.

Suomen eheyttämistä itsenäistymisen ja sisällissodan jälkeen on tutkittu melko paljon, mutta suoranaisesti juuri tästä näkökulmasta tutkimusta ei ole tehty. Tässä tutkielmassani merkityksellistä tutkimuskirjallisuutta ja muuta taustakirjallisuutta olivat erityisesti oppivelvollisuuteen ja kansakoulun kehitykseen ja lainsäädännön vaiheisiin liittyvät tutkimukset sekä ajan politiikkaan että lehdistöön liittyvät teokset.

Koulutuspolitiikkaan liittyvää tutkimusta tarjosi SIRKKA AHOSEN teos *Yhteinen koulu – tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? Koulutuksellinen tasa-arvo Suomessa Snellmanista tähän päivään* (2003), jossa tarkasteltiin suomalaisen koulukeskustelun kiistoja eri aikoina.¹⁷ ANJA HEIKKISEN ja PIRKKO LEINO-KAUKIAISEN toimittama teos *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle* (2011), toimi tutkielmassani koulutushistorian suurten linjojen taustoittajana ja oppivelvollisuuslain

---

¹⁶ Hannula 1981, 19.

¹⁷ Ahonen 2003, 12.

säätämisen vaiheita kuvaavana tutkimuksena.¹⁸ Kyseisessä teoksessa erityisesti SAARA TUOMAALAN artikkeli *Kamppailu yhteisestä koulusta ja oppivelvollisuudesta* toimi tutkielmani perustana, sillä se käsittelee laajasti oppivelvollisuuden säätämisen vaiheita Suomessa tutkimanani ajankohtana.¹⁹

Sanomalehtien historiaa Suomessa ovat tutkineet PÄIVIÖ TOMMILA ja RAIMO SALOKANGAS, joiden teosta *Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia* (1998), olen käyttänyt apuna selvittäessäni poliittisen lehdistön vaiheita ja päämääriä. Poliittisesta lehdistöstä ja kansakoulusta tutkimusta on tehnyt Tampereen yliopistossa JYRKI MÄNNISTÖ, jonka väitöskirja *Sivistyksen kylvö* (1994) ”kuvaa ja analysoi johtavien puoluelehtien näkemyksiä ja kokemuksia 1920- ja 1930-lukujen kansakoulusta”.²⁰ Männistö käytti pääasiallisina lähteinään valikoitujen poliittisten lehtien pääkirjoituksia ja maaseudun ja Maalaisliiton lehdistä hän tutki tuon ajan johtavaa julkaisua eli *Ilkka* -lehteä.²¹ *Ilkka*-lehdestä tehty tutkimus tarjosi näkökulmia myös Liitto-lehden julkaisujen tulkinnalle.

Taustakirjallisuutena tutkielmassani olen käyttänyt esimerkiksi Juhani Myllyn *Maalaisliitto-Keskustapuolueen historia 2. Maalaisliitto 1918-1939* (1989), Jouko Hannulan Liitto-lehden 75-vuotishistoriikka *Maakunnan ja aatteen asialla. Liitto 1906-1981* (1981). Kansanedustajien tarkat nimet ja ammatit taustoitin tutkielmaani eduskunnan Internet -sivuilta, kansanedustajien hakutoiminnon avulla.

Metodina tässä laadullista tutkimusta edustavassa tutkielmassani käytin pääsääntöisesti sisällönanalyysia ja media-analyysia, joiden avulla pyrin ymmärtämään ja selittämään oppivelvollisuuslakiin liittyvää kirjoittelua Liitto-lehdessä. Sisällönanalyysin metodioppaana olen perehtynyt ANNELI SARAJÄRVEN ja JOUNI TUOMEN teokseen *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (2009). Mediaan liittyvänä metodikirjallisuutena olen käyttänyt ERKKA RAILON ja PAAVO OINOSSEN toimittamaa artikkelikokoelmaa *Media historiassa* (2012), joka käsittelee Suomen näkökulmasta mediahistoriaa ja sen tutkimusta.²²

¹⁸ Heikkinen & Leino-Kaukiainen 2011, 13.

¹⁹ Tuomaala 2011, 95–96.

²⁰ Männistö 1994, 25.

²¹ Männistö 1994, 27.

²² Railo & Oinonen, 7.

Tutkimusta aiheesta on mielestäni syytä tehdä, sillä oppivelvollisuuden voimaan astuminen on yksi tärkeimpiä kansakunnan eheyttämiseen liittyviä toimia sisällissodan jälkeen ja merkittävä askel kohti tasa-arvoista ja sivistynyttä Suomea. Puoluesidonnaiset sanomalehdet olivat 1900-luvun alussa suomalaisen sanomalehdistön perusta ja itsenäisen Suomen alkuvaiheessa puoluelehtien asema oli erityisen merkittävä, sillä ne heijastelivat yhteiskunnan voimakkaita poliittisia jännitteitä.²³ Lähestymistapani aiheeseen on myös hieman erilainen, sillä tutkin paikallislehden julkaisemia kirjoituksia koko maata koskevassa lainsäädännöllisessä ja poliittisessa kysymyksessä.

---

²³ Railo & Oinonen, 11.

1. VAROVAISUUTTA OPPIVELVOLLISUUSLAKIA KOHTAAN

Maalaisliitto sai vuoden 1919 maaliskuun eduskuntavaaleissa suurvoiton ja nosti edustajamääränsä 26:sta 42:een. Puolueesta tuli suurin porvarillinen puolue ja toiseksi suurin puolue Suomen Sosiaalidemokraattisen Puolueen jälkeen.²⁴ Maalaisliitto oli yhdessä Kansallisen Edistyspuolueen kanssa hallituksessa ja ne edustivat melko yhtenäistä keskustapolitiikkaa, jonka tavoitteisiin kuului eheyttää maata sisällissodassa syntyneen jakautumisen jälkeen.²⁵ Hallituksessa mukana olleella Kansallisella Kokoomuksella oli tavoitteena yhteiskuntaa säilyttävien toimien tekeminen. Hallitusohjelmasta muodostui siten sekä yhteiskuntaa säilyttävä että eheyttävä.²⁶

Maalaisliitto puolueena eikä varsinkaan rivijäsenistöltään ollut kuitenkaan täysin yhtenäinen ideologialtaan ja päämääriltään, vaan se oli jakautunut esimerkiksi oppivelvollisuuskysymyksessä useampaan leiriin. Myös Liitto-lehden kirjoituksissa oppivelvollisuuslakiin liittyvät erilaiset mielipiteet näkyvät monin tavoin oppivelvollisuuslain säätämisen aikana. Tässä luvussa käsittelen kirjoituksia, jotka ilmestyivät lehdessä, kun laki ensimmäistä kertaa huhtikuussa vuonna 1920 tuli eduskunnan käsiteltäväksi.

1.1. Sivistystä on saatava, mutta kustannukset on otettava huomioon

Vaikka maalaisliittolaiset olivat kansakoululaitoksen tasa-arvoistamisen ja uudistamisen kannalla, suuri osa maalaisliittolaisista oli kuitenkin eri mieltä oppivelvollisuuden toteuttamisen laajuudesta. Supistettu, yhden opettajan kansakoulu toimisi ja vastaisi paremmin tarpeita syrjäseuduilla ja haja-asutusalueilla. Huolena oli myös, että miten maaseudun kausiluontoinen työvoimatarve kiireisinä kevät- ja syyskuukausina toteutuisi, jos kaikki lapset ja nuoret olisivat ympäri vuoden koulussa.²⁷

---

²⁴ Mylly 1989, 71.

²⁵ Mylly 1989, 76–79. Ks. myös Ahonen 2003, 82–83.

²⁶ Ahonen 2003, 82.

²⁷ Tuomaala 2011, 102.

Maalaisliitossa kannatettiin myös niin sanottua Sippolan linjaa, joka perustui pohjalaisen opettajan William Sippolan ehdotukseen, jonka mukaan opettajat voisivat opettaa 7–8-vuotiaita varsinaisten kansakoululuokkien ohessa samoissa tiloissa ilman, että tarvittaisiin erillistä ala- ja yläkouluja. Lisäksi Sippolan ehdotuksessa pienet lapset eivät olisi tarvinneet yhtä pitkiä opetuspäiviä kuin 9–12-vuotiaat ja kansakoulun työaika voisi supistaa paikallisten tarpeiden mukaan.²⁸ Sippolan linja erosi varsinaisesta sivistysvaliokunnan ehdotuksesta ja marraskuussa 1920 hyväksytystä laista melko paljon. Sivistysvaliokunnan ehdotuksen mukaan kansakoulu olisi koostunut kaksivuotisesta alakansakoulusta, nelivuotisesta yläkansakoulusta sekä velvollisuudesta osallistua kaksi vuotta kestävään jatko-opetukseen.²⁹

Jotkut maalaisliittolaiset kannattivat lain voimaantuloa pikimmiten, sillä ajateltiin, että sivistymättömyys oli yksi niistä syistä, jotka johtivat sisällissotaan. Punaiselle puolelle oli ajauduttu siksi, että koulutuksen puutteen vuoksi oltiin alttiita poliittiselle kiihotukselle. Oppivelvollisuuslaki olisi pitänyt saada mahdollisimman pian koko maan kattavana voimaan. Tähän edistyspuolueen Mikael Soinisen ajatukseen yhtyi myös Maalaisliiton keulahahmo ja vuosien 1919–1920 sosiaaliministeri Santeri Alkio.³⁰ Kansaa haluttiin siis sivistää ja kouluttaa demokraattiseen päätöksentekoon kykeneviksi kansalaisiksi siksi, että vastaavilta tilanteilta välttyttäisiin tulevaisuudessa.

Mikäli sivistysvaliokunnan ehdotus oppivelvollisuuslaiksi hyväksyttäisiin, oli osalla maalaisliittolaisista myös huoli oppivelvollisuuden toteuttamisen kustannuksista. Sivistysvaliokunnan esityksen ajateltiin olevan puutteellinen kustannuslaskelmien osalta. Erityisesti kiista valtion ja kuntien osuudesta kustannuksissa toi erimielisyyttä Maalaisliittolaisten sisälle sekä loi myös kitkaa Maalaisliiton ja sosiaalidemokraattien välille. Maalaisliittolaiset tasapainoilivat maaseudun ja kaupunkien sivistyksellisen tasa-arvon sekä toisaalta siitä aiheutuvien kustannusten välillä.³¹

---

²⁸ Ahonen 2003, 88.

²⁹ Tuomaala 2011, 104.

³⁰ Tuomaala 2011, 101–102.

³¹ Tuomaala 2011, 104.

Kun laki otettiin eduskunnan käsittelyyn huhtikuussa 1920, kirjoitti Liitto-lehti eduskunnan istunnosta ja lain käsittelystä *Yleisiä uutisia* -osiossaan melko pitkän ja seikkaperäisen selonteon, jossa referoitiin kansanedustajien puheenvuoroja lakiin liittyen. Edistyspuolueen edustaja Mikael Soininen aloitti keskustelun tukemalla lakia ja kiittämällä sivistyslautakunnan mietintöä. Lehdessä mainittiin Maalaisliiton edustajan Artur Wuorimaan puheenvuoro, jossa ehdotettiin, että kansakoululaitos voisi olla supistettu 6-luokkaiseksi ja lakiehdotus olisi sivistysvaliokunnan muodossa hylättävä. Maalaisliiton edustajat Mikko Piitulainen ja Juho Kokko olivat Wuorimaan kanssa samaa mieltä.³²

Palstatilaa sai myös Kansallisen Edistyspuolueen edustaja Juho Torppa, joka kannatti niin sanottua Sippolan linjaa 6-luokkaisesta kansakoulusta ja tuki oppivelvollisuuden aikaansaamista mahdollisimman nopeasti. Lehdessä kerrottiin myös, että Maalaisliiton edustaja Kalle Lohi oli sitä mieltä, että laki olisi toteutettava asteittain, koska sivistyslautakunta ei ollut miettinyt tarpeeksi oppivelvollisuuslain aiheuttamia menoja. Lisäksi mainittiin, että useille edustajille annettiin puheenvuoroja, jonka jälkeen laki lähetettiin suureen valiokuntaan.³³

Edustaja Soininen oli oppivelvollisuuslain suurin tukija ja eteenpäin vielä³⁴, joten oli luonnollista, että myös hänen avauspuheenvuoronsa oli päätynyt myös Liitto-lehteen. Muista lehteen päätyneistä ja lehdestä pois jätetyistä puheenvuoroista voi päätellä paremmin Liitto-lehden toimituksen ja tekijöiden varsinaista suhtautumista oppivelvollisuuslakiin. Maalaisliittolaisena lehtenä lehden tavoitteena oli pyrkiä vaikuttamaan lukijoihinsa ja antamaan heille niitä tietoja ja näkökulmia, joita Maalaisliitto ja Liiton toimitus halusivat. Lehti halusi siis kertoa lukijoilleen omaa totuuttaan ja pyrkiä vaikuttamaan.³⁵

Lehden sivuilla palstatilaa saivat edustajat, jotka olivat varovaisempia oppivelvollisuuslakia kohtaan ja kannattivat supistettua kansakoulua. Erityisesti Maalaisliiton edustajien puheenvuoroja oli referoitu lehdessä, poikkeuksena edustajat

³² *Liitto* 11.4.1920. Ks. myös *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat I, 99–110.

³³ *Liitto* 11.4.1920. Ks. myös *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat I, 110–115.

³⁴ Ahonen 2003, 83–84.

³⁵ Salokangas 2012, 31–32.

Soininen ja Juho Torppa.³⁶ Maalaisliiton edustajien puheenvuoroista oli jätetty tarkemmin mainitsematta esimerkiksi edustaja Kyösti Kallion puheenvuoro, jossa hän ilmaisi huolensa sivistyslautakunnan ehdotuksen puutteellisista kustannusarvioista ja vaati, että eduskunta antaisi lisää aikaa laille, jotta kustannusarviot saataisiin tehtyä tarkemmin.³⁷

Palstatilaa saaneista edustajista vain edustaja Lohi oli Oulun vaalipiiristä, joten paikallisten edustajien kommentteja ei varsinaisesti suosittu. Lisäksi edustaja Kallion puheenvuoron pois jättäminen lehdestä tukee sitä, ettei oman alueen edustajien puheenvuoroja automaattisesti lehdessä julkaistu. Edustaja ja eduskunnan puhemies Kallio oli Oulun vaalipiiristä.³⁸

Liiton näkökulma oppivelvollisuuslakiin ja sen ensimmäisen käsittelyn uutisointiin oli melko varovainen ja jossain määrin lakia sellaisenaan vastustava ja oli näin linjassa Maalaisliittolaisten edustajien kanssa. Niin sanottu Sippolan linja oli suosiossa myös Maalaisliiton suurimman lehden *Ilkan* kirjoituksissa samaan aikaan³⁹, joten yhtenäinen linja julkaisujen välillä on todennäköinen. Ensimmäisessä uutisoinnissa ei myöskään ollut Soinisen kommenttia lukuun ottamatta esitetty mielipiteitä, joissa laki sellaisenaan olisi haluttu hyväksyä. Maalaisliittolaisia lehtiä yhdisti se, että ne perustuivat vahvasti aatteelliseen toimintaan ja politiikka meni aina edelle⁴⁰, joten varovaisuuden suosimisesta voisi päätellä, että myös lehden sisäpiiri kannatti tällaista linjaa.

1.2. Opettajan mielipidekirjoitus sivistysvaliokunnan mietinnön puolestapuhujana

Kun ensimmäinen käsittely oli eduskunnassa käyty, myös Liitto-lehdessä ilmestyi oppivelvollisuuteen liittyviä kirjoituksia yleisten uutisten lisäksi. Utsjokelaisen opettaja Jouni Guttormin⁴¹ mielipidekirjoitus ”Oppivelvollisuus ja sen toteuttaminen” ilmestyi

---

³⁶ *Liitto* 11.4.1920.

³⁷ *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat I, 115–116.

³⁸ Kansanedustajahaku. Eduskunnan verkkopalvelu.

³⁹ Männistö 1994, 101.

⁴⁰ Salokangas 1998, 129.

⁴¹ Lehtola 2012, 128.

lehdessä 1. toukokuuta ja jatkui 6. toukokuuta ilmestyneessä numerossa.⁴² Guttormin oppivelvollisuuslakia kannattava kirjoitus sai Liitto-lehdestä todella paljon palstatilaa jakaantuen kahteen lehden numeroon. Kirjoitus oli laajuudeltaan merkittävä ja monin tavoin ristiriidassa useiden Maalaisliiton edustajien mielipiteiden kanssa.

Ensimmäisessä osassa kirjoitustaan maalaisliittolaiseksi tunnustautuva Guttorm kirjoitti, että itsenäisen Suomen eduskunnan oli aika korjata laiminlyönti sivistystä kohtaan, mikä tapahtui Suomen ollessa vielä Venäjän vallan alla. Hän osoitti tukensa sivistysvaliokunnan ehdotukselle ja piti sitä toimivana. Guttorm kritisoi kirjoituksessaan useiden maalaisliittolaisten tukemaa niin sanottua Sippolan linjaa ja vertaili sitä sivistysvaliokunnan esitykseen. Kritiikkiä Sippolan linja sai erityisesti siitä, että sen mukaisesti pienille lapsille tulisi opinnoissa noin 7 kuukauden tauko, jonka aikana jo opetetut asiat unohtuisivat ja, että lasten työaika koulussa olisi vähemmällä työpäivillä liian pitkä, jopa yli 10 tuntia päivässä.⁴³

Kirjoituksessaan Guttorm totesi myös, että maalaisliittoa kohtaan esitetyt syytökset ”sivistysvihollisuudesta” eivät olleet aivan aiheettomia ja otti myös itsekkin kantaa Maalaisliiton edustajien mielipiteisiin. Kritiikkiä saivat esimerkiksi edustaja Wuorimaa siitä, että hän halusi jättää lain vielä lepäämään. Erityisesti Guttorm kritisoi edustajia Sippolan linjan kannatuksesta vain kustannussyistä ja totesi, että Sippolan linja ei parantaisi millään tavalla maaseudun lasten asemaa eikä sivistystä.⁴⁴

Guttormin kirjoitus oli laadultaan ristiriidassa useiden Maalaisliittolaisten edustajien mielipiteiden kanssa, suurimman sanomalehden *Ilkan* sekä osittain myös Liitto-lehdessä aiemmin julkaistujen kirjoitusten kanssa. Tästä mielipidekirjoituksesta voisi päätellä myös sen, että Maalaisliitolla ei ollut selkeää yhtenäistä linjaa oppivelvollisuuslain suhteen, vaan mielipiteet vaihtelivat varovaisemmasta kannasta, Sippolan linjaan, mutta myös suoraan lakia puolustaviin mielipiteisiin.⁴⁵ Liitto-lehdessä julkaistuissa kirjoituksissa näkyivät nämä mielipide-erot siten, että varovaisempien eduskunnan tapahtumista kertovien kirjoitusten lisäksi, lehti julkaisi myös lakiin

⁴² Guttorm, ”Oppivelvollisuus ja sen toteuttaminen” (miel.). *Liitto* 1.5.1920 jatkoa 6.5.1920.

⁴³ Guttorm, ”Oppivelvollisuus ja sen toteuttaminen”(miel.). *Liitto* 1.5.1920.

⁴⁴ Guttorm, ”Oppivelvollisuus ja sen toteuttaminen”(miel.). *Liitto* 1.5.1920.

⁴⁵ Ahonen 2003, 88.

myötämielisesti suhtautuvia kirjoituksia, esimerkiksi tämän Guttormin mielipidekirjoituksen.

Toisessa osassa kirjoitustaan Guttorm keskittyi erityisesti opettajan näkökulmaan vertaillen Sippolan linjaa ja sivistyslautakunnan esitystä. Lisäksi kritiikkiä saivat jälleen kustannussyistä Sippolan linjalle lähteneet edustajat. Guttorm painotti, että kummankaan ehdotuksen tarkkoja kustannuksia ei tiedetä, joten myöskään Sippolan linjan kustannuksista ei voitaisi olla varmoja. Kustannuksiin liittyen Guttorm totesi näin: ”Mitkään varat eivät tuota parempaa korkoa kansalle kuin ne, jotka on sijoitettu kansanopetukseen.” Hän myös halusi nostaa esiin vertailun, jossa Tanskassa jo pitkään voimassa ollut oppivelvollisuus oli saanut aikaan sivistystä, kun taas Venäjällä oppivelvollisuudesta ja sivistyksestä ei saanut edes puhua.⁴⁶

Guttormin kirjoitus kritisoi paikoin jopa värikkäin sanakääntein Maalaisliiton kansanedustajien käyttämiä puheenvuoroja ja heidän esittämiään mielipiteitä oppivelvollisuuslaista. Guttorm käytti myös oman kantansa perusteluun kokemuksiaan opettajana ja sai näin näkemyksilleen ammattimaista tukea. Tulkita voisi myös, että Liitto on halunnut julkaista Guttormin kirjoituksen juuri opettajataustan takia ja esitteli näin toisen, asiantuntijamaisen näkemyksen eduskuntaa puhuttavalle asialle.

1.3. Epäuskoa sivistystä kohtaan huumorin keinoin

Seuraava oppivelvollisuuslakiin liittyvä kirjoitus ilmestyi Liitto-lehdessä vuoden 1920 kesäkuussa⁴⁷, kun nimimerkillä *Salomooni* julkaistiin pakina eli humoristinen, kantaa ottava kirjoitus. Siinä otettiin huumorilla höystettynä kantaa siihen, että kansaa pitäisi sivistää, mutta epäiltiin sitä, että onko niin sanottua ”rahvaan ihmistä ja suomalaista talonpoikaa” sivistävää keinoa olemassakaan. Kirjoituksen mukaan oppivelvollisuus ja vapaakoulut olivat haaveita ja vaikeita toteuttaa ja niitä verrattiin jopa kieltolain kohtalotovereiksi. Tavallinen kansa ei näihin teoreettisiin sivistyskeinoin taipuisi.⁴⁸

⁴⁶ Guttorm, ”Oppivelvollisuus ja sen toteuttaminen”(miel.). *Liitto* 6.5.1920.

⁴⁷ Salomooni, ”Miten Suomen kansa saataisiin sivistymään”(pak.). *Liitto* 30.6.1920.

⁴⁸ Salomooni, ”Miten Suomen kansa saataisiin sivistymään”(pak.). *Liitto* 30.6.1920.

Vaikka pakina oli selvästi kirjoitettu huumorilla ja pilke silmäkulmassa, voisi siitä silti tulkita kirjoittajan epäuskon oppivelvollisuuslakia ja sen toteuttamista kohtaan ainakin täysimittaisena. Sivistystä pitäisi maaseuduille asti saada, mutta tällä hetkellä siihen ei olisi mahdollisia keinoja, eikä kirjoittaja usko, että oppivelvollisuuslakikaan näitä keinoja tarjoaisi. Salomooni totesi näin: ”harvat ovat todellakin pätevät keinot, joilla suomalainen voidaan nostaa sivistyksen piiriin.”⁴⁹

Salomooni tarjosi pakinassaan myös kaksi mahdollisuutta tuoda sivistys myös syrjäseuduille ja tavallisille talonpojille. Koulun tulisi olla maksutonta ja sen käynnistä pitäisi maksaa palkkaa, oppilaille pitäisi tarjota asunto sähköineen sekä ruokaa, kahvia ja tupakkaa. Oppitunneilla saisi istua lakki päässä ja tupakka huulella. Toinen vaihtoehto Salomoonin mielestä olisi muuttaa sana ’sivistys’ tarkoittamaan päivänvastaista kuin mitä se nykyään tarkoittaa.⁵⁰

Pakinassa esiintyvä epäuskoinen suhtautuminen sivistykseen oli melko radikaalia oppivelvollisuutta ja kansan sivistämistä kohtaan. Aiemmin julkaistussa Guttormin kirjoituksessa oppivelvollisuuslain puolesta, Guttorm totesi, että syytökset ”sivistysvihollisuudesta” maalaisliittoa kohtaan eivät olleet täysin aiheettomia⁵¹ ja tämän tyyppiset kirjoitukset olivat ehkä omiaan tukemaan maalaisliittolaisista esitettyä kuvaa sivistyshaluttomina.

Kirjoitus oli varsin humoristinen kuvaus yhteiskunnan tilasta, mutta sitä ei ihan sellaisenaan voi pitää täysin todenmukaisena. Kirjoituksen voisi kuitenkin tulkita olevan oppivelvollisuuskirjoittelussa toisessa ääripäässä verrattuna esimerkiksi Guttormin sivistysmyönteiseen kirjoitukseen.⁵² Raimo Salokangas totesi Maalaisliittolaisista lehdistä seuraavalla tavalla:

Maalaisliittolaiset lehdet perustettiin puolueen aseiksi ja yhdyssiteiksi, ja kun maalaisliitto katsoi itsensä ”maalaisten” asioiden itseoikeutetuksi ajajaksi, tämän aatesuunnan sanomaa julistava lehti oli automaattisesti

⁴⁹ Salomooni, ”Miten Suomen kansa saataisiin sivistymään” (pak.). *Liitto* 30.6.1920.

⁵⁰ Salomooni, ”Miten Suomen kansa saataisiin sivistymään” (pak.). *Liitto* 30.6.1920.

⁵¹ Salomooni, ”Miten Suomen kansa saataisiin sivistymään” (pak.). *Liitto* 1.5.1920.

⁵² Guttorm, ”Oppivelvollisuus ja sen toteuttaminen”(miel.). *Liitto* 1.5.1920 ja 6.5.1920.

näiden maalaisten mielipiteiden tulkki, tiesivätpä nämä itse sen tai eivät. Lehdillä oli ajamansa aatteen antama oikeus ja velvollisuus vaikuttaa lukijoittensa mielipiteisiin, mutta samalla lehtien piti heijastaa takaisin lukijakuntansa maalaisliiton aatteen mukaisia ajatuksia.⁵³

Se, että Liitto-lehti julkaisi epävarmojen ja puoltavien kirjoitusten lisäksi myös täysin epäuskoisia kirjoituksia oppivelvollisuuslaista, heijasteli lehden lukijakunnan mieliteitä aatteen sisällä. Kuten Maalaisliiton poliitikot ja edustajat, myös tavallinen kansa oli ristiriitaisissa tunnelmissa oppivelvollisuuslakia kohtaan.

Pakinat olivat myös yleisiä ilmaisukeinoja, joilla sanomalehdet toivat hankalat asiat viihdyttävällä ja humoristisella tavalla lukijoidensa tietoisuuteen. Pakinat olivat 1900-luvun alkukymmeninä erittäin suosittuja keinoja yhdistää politiikka ja viihde ja niitä julkaistiin lähes jokaisessa lehdessä.⁵⁴ Oliko Salomooni nimimerkillä tarkoituksena tuoda pyyteettömästi julki epäuskoa oppivelvollisuutta kohtaan, vai voisiko olla mahdollista, että pakina oli kirjoitettu provosointitarkoituksessa. Kirjoittajan motiivina saattoi olla esimerkiksi se, että lukijat saataisiin kiinnostumaan yhä enemmän sivistämisestä ja siihen pyrkivästä oppivelvollisuuslaista. Todennäköisesti kirjoitus oli jonkun puolueen sisäpiiriläisen kirjoittama ja sen tarkoitusperä oli juuri päinvastainen kuin aluksi vaikutti.

---

⁵³ Salokangas 1998, 131–132.

⁵⁴ Salokangas 1998, 203.

2. USKONNONOPETUS JA KUSTANNUKSET JAKAVAT EDUSKUNTAA

Vuoden 1920 kesän ja alkusyksyn oppivelvollisuuslaki oli selvityksessä suuressa valiokunnassa ja sitä käsiteltiin kevään jälkeen eduskunnassa jälleen lokakuun lopussa. Syksyn ensimmäisessä ja huhtikuun jälkeen lain toisessa käsittelyssä uskonnon oppiaine nousi keskustelun polttavimmaksi puheenaiheeksi ja jopa koko laki oli kaatua uskonnonopetukseen liittyviin erimielisyyksiin ja jakaantuneisiin kulttuurillisiin mielipide-eroihin sekä Maalaisliiton huoliin lain kustannuksista.⁵⁵

2.1. Kristillinen arvomaailma ja uskonnonopetus sisällytettävä lakiin

Uskonnon opetukseen liittyvästä kiistelystä Liitto-lehti uutisoi 15.10.1920, kun oppivelvollisuuslain jatkokäsittely ja keskustelu suuressa valiokunnassa jatkui. Uutisessa kerrottiin lyhyesti, että keskustelu oli koskenut erityisesti uskonnon opetusta kansakouluissa ja asiasta oli käyty äänestys, jonka jälkeen lakiehdotuksesta oli päätetty enemmistön päätöksellä (22 ääntä vastaan 15) poistaa kokonaan oppiaineiden luettelo.⁵⁶ Uutisessa mainittiin myös, että sosialistien ehdottama uskonnonopetuksesta vapauttaminen vanhempien tai holhoojan ilmoituksesta hylättiin käsittelyssä äänin 20 vastaan 19.⁵⁷

Itse keskustelun sisällöstä ja siitä, että millaisia mielipiteitä uskonnon opetukseen liittyen käsittelyssä oli ilmennyt, lehti ei uutisoinut. Maalaisliiton kanta uskonnonopetukseen oli ehdottomasti puolustava ja jopa liberaalimpaa maalaisliittolaista kantaa edustava Santeri Alkio piti uskonnonopetusta välttämättömänä.⁵⁸

Erikoista oli, että Liitto-lehden sivuilta ei keskustelun tarkempaa sisältöä avattu edes lyhyesti referoiden, kuten esimerkiksi eduskunnan istuntoja koskevissa uutisissa. Uskonto oli kuitenkin maalaisliittolaisessa aatteessa tuohon aikaan tärkeässä

---

⁵⁵ Tuomaala 2011, 102.

⁵⁶ *Liitto* 15.10.1920. Ks. myös Tuomaala 2011, 102.

⁵⁷ *Liitto* 15.10.1920.

⁵⁸ Ahonen 2003, 92.

asemassa⁵⁹ joten oli yllättävää, että uskonnonopetuksen puolesta käydystä vilkkaasta keskustelusta uutisoitiin Liitossa niin vähän.

Toisaalta voisi tulkita, että uskonnon ja muiden oppiaineiden luettelon pois jättäminen oppivelvollisuuslain piiristä, voidaan tavallaan laskea Maalaisliitolle pieneksi tappioksi. Uskonnonopetusta ei sisällytetty oppivelvollisuuslakiin, mutta siitä jätettiin pois myös sosialistien ehdottama uskonnonopetuksesta vapauttaminen vanhempien tai holhoojien suostumuksella.⁶⁰ Mikäli uskonnonopetus olisi laissa määritelty ja mahdollista vapauttamista lakiin ei olisi kirjattu, olisi se ollut Maalaisliitolle voitto. Näin olisi ollut maalaisliittolaisen aatteen ja kristillisten arvojen säilyttämisen kannalta parempi. Tappioista uutisoitiin tietysti vähemmän kuin voitoista, koska lukijoihin pyrittiin vaikuttamaan maalaisliitolle edullisella tavalla.⁶¹

Ehkä maalaisliittolaisesta näkökulmasta tärkeintä oli uutisoida se, että uskonnonopetusta ei ainakaan oppivelvollisuuslain puitteissa tehtäisi vanhempien valittavaksi. Lehti myös korosti, että uskonnon opetuksen valinnaisuus oli sosialististen puolueiden tavoitteita. Poliittinen kahtiajako Suomessa sisällissodan jälkeen oli vielä selvästi näkyvissä vasemmiston ja porvariston vastakkain asetteluna, jossa porvaristo koki, että uskonnonopetuksen poistamisedotus oli vasemmiston yritys horjuttaa perinteistä luterilaista kirkkoinstituutiota ja hyökätä vallitsevaa maailmankuvaa vastaan.⁶²

2.2.Oppivelvollisuuslain toinen käsittely ja kustannusten pelko

Varsinaiseen eduskuntakäsittelyyn suuresta valiokunnasta laki saatiin jälleen tiistaina 26. päivä lokakuuta⁶³ ja Liitto-lehti uutisoi istunnon tapahtumista kaksi päivää myöhemmin eduskuntaa koskevassa uutisoinnissaan. Uutinen oli jaettu kahteen osaan, joista ensimmäinen koski aamupäivän yleiskeskustelua ja jälkimmäinen iltapäivällä jatkunutta yksityiskohtaista keskustelua. Lehdessä kerrottiin, että suuri valiokunta on

---

⁵⁹ Ahonen 2003, 92.

⁶⁰ *Liitto* 15.10.1920.

⁶¹ Salokangas 1998, 131.

⁶² Tuomaala 2011, 102.

⁶³ *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 955.

tehnyt sivistysvaliokunnan ehdotukseen poistoja ja sanamuutoksia ja, että asiasta virisi eduskunnassa keskustelu, jossa heti alussa pyydettiin 7 puheenvuoroa.⁶⁴

Lehdessä referoitiin aamupäivän yleiskeskusteluun liittyen useita puheenvuoroja. ruotsalaisen eduskuntaryhmän edustaja August Ramsay ilmoitti kannattavansa lain hylkäämistä, sillä sen kustannukset eivät sopineet huonoon taloustilanteeseen. Maalaisliiton edustaja Jaakko Loppi suositteli lain palauttamista suureen valiokuntaan tarkempien kustannuslaskelmien tekemistä varten. Maalaisliiton edustaja Artur Wuorimaan mainittiin puhuneen supistetun kansakoulun ja Sippolan linjan puolesta sekä liian alhaisiksi lasketuista kustannuksista.⁶⁵

Kansallisen Edistyspuolueen edustaja Mikael Soininen puolusti ja kannatti jälleen lain voimaantuloa sellaisenaan ja torjui Wuorimaan ja muiden epäilyt liian suurista kustannuksista. Toinen edistyspuolueen edustaja Oskari Mantere puhui myös lain säätämisen puolesta ja vetosi siihen, että 10 vuotta aiemmin kyseinen laki oli jo kertaalleen hyväksytty, mutta ”sivistystämme vihaava valta” oli sen voimaantulon hylännyt. Lisäksi uutisoitiin, että edustajat Pekka Saarelainen, Kalle Lohi ja Miina Sillanpää olivat käyttäneet puheenvuoron, niistä sen enempää kertomatta. Edustaja Alkion puheenvuoro, jossa hän kannatti lain lähettämistä takaisin sivistysvaliokuntaan kustannuslaskelmien hankkimista varten, mainittiin myös lyhyesti.⁶⁶

Edistyspuolueen ehdokkaita lukuun ottamatta, kaikki Liitto-lehdessä palstatilaa saaneet kommentit olivat lain hylkäämisen kannalla sellaisenaan, koska edustajat olivat huolissaan kustannuslaskelmien puutteellisuudesta tai kannattivat supistettua kansakoulua. Liitto-lehden kanta lakia kohtaan jatkui siis siitä, mihin kevään eduskuntakeskustelussa jäätiin. Lukijoille haluttiin välittää Maalaisliiton varovaista suhtautumista lakiin, sen kustannusten ja oppivelvollisuuden laajuuden takia. Kirjoituksissa jatkui supistetun kansakoulun ja Sippolan linjan suosiminen. Lisäksi lehdessä jätettiin kokonaan mainitsematta Maalaisliiton edustajan ja papin Frans Kärjen⁶⁷ kritiikki uskonnonopetuksen pois jättämiseen oppivelvollisuuslaista.⁶⁸

---

⁶⁴ *Liitto* 28.10.1920.

⁶⁵ *Liitto* 28.10.1920.

⁶⁶ *Liitto* 28.10.1920.

⁶⁷ Kansanedustajahaku. Eduskunnan verkkopalvelut.

⁶⁸ Valtiopäivät 1920, Pöytäkirjat II, 989.

Sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän edustajan Julius Ailion puheenvuoro sen sijaan mainittiin lehdessä hieman yllättäen melko laajasti. Lehdessä kirjoitettiin, että Ailio arvosteli lain kohtia ja, että valtuuskat pyrkivät huonontamaan koululaitosta, vaikka sitä pitäisi kehittää.⁶⁹ Eduskunnan pöytäkirjoista selviää myös, että Ailio kritisoi erityisesti edustaja Wuorimaan huolta kustannuksista ja syytti tätä luokkayhteiskunnan ja kapitalismin pönkittämisestä, jossa sivistykselle ja kulttuurille ei annettu samanlaisia varoja kuin esimerkiksi sotavoimille.⁷⁰ Ailion kritiikin jättäminen pois Maalaisliiton edustajaa kohtaan maalaisliiton lehdestä on helposti selitettävissä. Olihan sosialistinen ”kaupunkilainen” Ailio porvarillisen ”maalaisen” Maalaisliiton poliittinen vastustaja⁷¹, eikä vastustajan mielipiteille poliittisessa lehdessä yleensä ollut sijaa.

Maalaisliiton edustajan ja kansakoulunopettajan, Juho Kokon⁷² kommentin jättäminen kokonaan pois lehdestä, ei ole niin itsestään selvää. Kokko kertoi puheenvuorossaan siitä, että oppivelvollisuuslain säätämisessä on turha kiirehtiä, sillä maan taloudellinen ”rappiollinen” tilanne ei voi täyden oppivelvollisuuden toteutumista mahdollistaa vielä ainakaan neljään vuoteen. Kokko kannatti supistettua kuuden vuoden kansakoulua ja oli edustaja Lopen kanssa samoilla linjoilla siitä, että laki pitäisi jättää vielä lepäämään.⁷³ Kokko oli Liitto -lehden linjauksen kannalla ja ammatiltaan kansakoulunopettaja, joten oli hieman yllättävää, että lehden linjaa puolustavaa kommenttia ei mainittu ollenkaan.

Maalaisliiton edustaja Saarelaisen puheenvuoro mainittiin uutisessa, mutta sen sisältöä ei. Saarelainen toivoi, että ehdotus lähetettäisiin sivistysvaliokuntaan takaisin tarkempien kustannusarvioiden takia.⁷⁴ Tämän lyhyehkön puheenvuoron uutisoinnin pois jättäminen voisi johtua yksinkertaisesti siitä, että kaikkien puheenvuoroille ei lehdessä löytynyt tilaa, mutta Maalaisliittolaisena Saarelainen sai kuitenkin lehdessä maininnan. Samaa voisi päätellä Maalaisliiton edustajan Kalle Lohen maininnasta.

---

⁶⁹ *Liitto* 28.10.1920.

⁷⁰ Ahonen 2003, 89. Ks. myös *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 969–970.

⁷¹ Salokangas 1998, 132.

⁷² Kansanedustajahaku. Eduskunnan verkkopalvelut.

⁷³ *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 970–971.

⁷⁴ *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 975.

Sosiaalidemokraattien edustaja Miina Sillanpään mainitseminen⁷⁵ ei kuitenkaan selity samalla tavoin, sillä hän edusti Ailion tapaan vastapuolta. Sillanpää puhui melko lyhyesti oppivelvollisuuslain puolesta ja kantaansa hän perusteli oppivelvollisuuslailla saatavalla tasa-arvolla, jossa kaikille lapsille taattaisiin yhtenäinen oikeus ja mahdollisuus käydä koulua. Sillanpää otti esimerkiksi maaseudun lapsien huonommat mahdollisuudet koulunkäyntiin kaupunkilaisiin verrattuna.⁷⁶ Voisi tulkita, että Sillanpää on mainittu lehdessä ehkä juuri siksi, että hän puolusti puheessaan maaseudun lapsia. Lehteen asti mielipiteet eivät kuitenkaan päätyneet.

Lehdessä mainittiin vielä Kansallisen Kokoomuksen edustajan Paavo Virkkusen puheenvuoro, jossa hän toivoi, että oppivelvollisuuslain voimaansaattamiselle annettaisiin tarpeeksi pitkä aika, jotta hallituksella olisi aikaa saada valtion taloustilanne tasaantumaan.⁷⁷ Tämä kommentti tukee myös Maalaisliiton linjaa, joten on ymmärrettävää, että se päättyi lehteen, vaikka esittäjänä ei ollut Maalaisliiton edustaja. Tämän puheenvuoron jälkeen uutisessa kerrottiin, että yleiskeskustelu oppivelvollisuuslaista päättyisi tähän ja, että yksityiskohtainen keskustelu jatkuisi iltapäivällä.

Iltapäivän tapahtumista uutisointi oli melko lyhyttä, eikä yksityiskohtiin Liitto-lehdessä menty kovin tarkasti. Uutisessa kerrottiin esimerkiksi, että sosiaalidemokraattien edustajat Julius Ailio ja Oskari Reinikainen kannattivat pykälän yksi loppuosan poistamista, mutta tämä ehdotus hylättiin. Sen sijaan edustaja Kotosen ehdotus hyväksyttiin ja pykälään tuli muutos.⁷⁸ Pykälää tai niiden sisältöä ei lehden sivuilla avattu enempää, mutta valtiopäivien pöytäkirjoista selviää, että Ailio ja Reinikainen halusivat poistaa pykälän, joka määrittää, että viittä kilometriä kauempana lähimmästä koulusta asuvat lapset ovat toistaiseksi vapautettuja oppivelvollisuudesta. Pykälä jäi kuitenkin äänestyksen jälkeen voimaan antaen lisää siirtymäaikaa syrjäseuduille, kuten Maalaisliittolaiset olivat toivoneet.⁷⁹ Maalaisliittolaisille tämä oli pienimuotoinen voitto, joten ymmärrettävästi myös Liitto-lehdessä tämä mainittiin. Kotosen ehdotus koski pelkästään kirjoitusasun muuttamista. Sana ”erittäin” muutettiin sanaksi

⁷⁵ *Liitto* 28.10.1920.

⁷⁶ *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 976-977. Ks. myös Ahonen 2003, 90.

⁷⁷ *Liitto* 28.10.1920. Ks. myös *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 971-971.

⁷⁸ *Liitto* 28.10.1920.

⁷⁹ Ahonen 2003, 87-88.

”erikseen”⁸⁰, joten kyseessä oli todella pieni muutos pykälään. Liitto uutisoi myös hyvin pienistä, lakia vain näennäisesti viilaavista muutoksista.

Liitto-lehti uutisoi myös, että kun lakiehdotuksen toinen pykälä esitettiin, pyydettiin heti useita puheenvuoroja. Lehti kertoi myös, että toinen pykälä koski kansakoulujen oppiaineita, joiden luettelo oli jätetty suuren valiokunnan toimesta jätetty pois. Mainittiin myös, että uskonnonopetus oli näin saatettu vapaaehtoiseksi.⁸¹ Uskonnonopetukseen liittyvät asiat olivat Maalaisliittolaisille tärkeitä⁸², joten myös uskonnonopetuksen pois jättäminen oppivelvollisuuslain yhteydestä, oli lukijoille lehden mielestä aatteellisesti oleellinen tieto.⁸³

Itse keskustelua Liitto ei referoinut, mutta siinä todettiin keskustelun päättyneen siihen, että pykälään kaksi tehtiin kolme muutosehdotusta, jotka kaikki hyväksyttiin.⁸⁴ Eduskunnan pöytäkirjoista selviää, että esimerkiksi Maalaisliiton edustajat Frans Kärki ja Kalle Lohi, käyttivät puheenvuoronsa ottaakseen uskonnonopetuksen mukaan tähän oppiaineluetteloon varmistaakseen, että sen opetusta annettaisiin koulussa. Maalaisliiton edustajat saivat vastustajikseen muun muassa edistyspuolueesta Oskari Mantereen ja Mikael Soinisen, jotka puhuivat siitä, että suuri valiokunta oli pätevästä syystä poistanut oppiaineiden luettelon tästä pykälästä ja koko oppivelvollisuuslaista.

85

Keskustelu jatkui eduskunnassa pykälästä kaksi vilkkaana ja pitkään, joten oli ihan ymmärrettävää, että Liitto-lehti ei sitä referoinut enempää keskustelun määrän vuoksi. Keskustelu oli myös oikeastaan pelkkää väittelyä uskonnonopetukseen ja kulttuuriin liittyen. Siinä osa puhujista oli suuren valiokunnan kannalla ja osa taas halusi oppiaineiden luettelon ehdottomasti lakipykälään mukaan.⁸⁶ Liitto-lehden ei ehkä ollut tarpeellista uutisoida väittelyä, vaan pelkästään sen tulokset. Suuren valiokunnan mietintö pykälästä kaksi hyväksyttiin äänestysten jälkeen.⁸⁷

⁸⁰ *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 988.

⁸¹ *Liitto* 28.10.1920.

⁸² Ahonen 2003, 92.

⁸³ Salokangas 1998, 132.

⁸⁴ *Liitto* 28.10.1920.

⁸⁵ *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 989–990.

⁸⁶ Ahonen 2003, 90.

⁸⁷ *Liitto* 28.10.1920. Ks. myös *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 1001.

Lisäksi uutisessa mainittiin, että myös pykälä kolme herätti keskustelua eduskunnassa ja, että keskustelua jatkettiin myöhään yöhön.⁸⁸ Pykälästä kolme herännyttä keskustelua Liitto-lehdessä ei sen enempää käsitelty. Valtiopäivien pöytäkirjojen mukaan keskustelua herätti erityisesti pykälän kirjoitusasu ei niinkään sisältö⁸⁹, joten on ymmärrettävää, että Liitto ei asiasta uutisoinut enempää.

2.3. Pääkirjoituksissa lain esittelyä, kritiikkiä vastustajille ja huolta opettajien määrästä

Lauantain 30. päivä lokakuuta Liitto-lehden pääkirjoitus käsitteli oppivelvollisuuslakia. Sen kirjoitti Maalaisliiton kansanedustaja ja Liitto-lehden toimittaja Aarno Pesonen käyttäen lehdessä nimimerkkiä A.P.⁹⁰ Pääkirjoituksen alussa uutisoitiin lyhyesti, että lakia oli käsitelty toista kertaa eduskunnassa ja keskustelu oli kestänyt yömyöhään. Siinä esiteltiin lain sisältöä, kerrottiin Maalaisliiton eduskuntaryhmän kannasta ja se kritisoi sosialistien yritystä saada uskonnon oppiaineesta vapaaehtoinen.⁹¹ Sanavalinnat ja kieli olivat kirjoituksessa paikoittain hyvin värikkäitä ja niillä pyrittiin tuomaan esille Maalaisliiton aatteellisia näkemyksiä sekä mielipide-eroja sosialistisiin puolueisiin.⁹²

Lain sisällöstä lehdessä kerrottiin lyhyesti, että minkä ikäisiä lapsia laki tulisi koskemaan ja kuinka pitkän aikaa oppivelvollisuus kestäisi, miten kansakoulu järjestettäisiin ja kuka siitä maksaisi. Kansakoulun kaksiosaisuutta ja koulumatkan enimmäispituutta sekä syrjäseutujen tilannetta oppivelvollisuuslain voimaantullessa selvitettiin kirjoituksessa myös.⁹³ Tulkita voisi, että tällainen lain taustoittaminen lukijoille oli lehdessä paikallaan, laki tulisi koskemaan kuitenkin lähes kaikkia jollain tavalla, joten tällainen uutisointi ja selventäminen lakiin liittyen oli tärkeää, vaikka aatteellisuus koettiin Maalaisliiton lehdistössä uutisvälitystä tärkeämpänä

⁸⁸ *Liitto* 28.10.1920.

⁸⁹ *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 1002.

⁹⁰ Hannula 1981, 242. Ks. myös eduskunnan internet-sivut, luettelo kansanedustajista.

⁹¹ A.P., ”Eduskunnasta” (pk.). *Liitto* 30.10.1920.

⁹² Ahonen 2003, 91–92.

⁹³ A.P., ”Eduskunnasta” (pk.). *Liitto* 30.10.1920.

tavoitteena.⁹⁴ Pääkirjoituksesta uutisointi sai kuitenkin melko vähän palstatilaa verrattuna muihin kirjoituksen mielipiteisiin oppivelvollisuuslaista.

Maalaisliiton eduskuntaryhmän kanta oli saanut kirjoituksesta melkein puolet enemmän tilaa kuin itse uutisointi asiasta. Eduskuntaryhmän kannasta kerrottiin aluksi, että lain säätäminen oli herättänyt Maalaisliiton edustajissa erityistä mielenkiintoa tärkeytensä lisäksi, koska ”maataviljelevä väestön asiana tulee olemaan oppivelvollisuudesta johtuvain kustannusten pääasiallinen kantaminen”. Lisäksi mainittiin, että eduskuntaryhmä oli oppivelvollisuuslain välttämättömyydestä yksimielisesti täysin lain kannalla, mutta sen toteuttamiseen liittyen lakiin olisi toivottu huomattavia muutoksia.⁹⁵

Maalaisliitto olisi halunnut kaksiosaisen koulumuodon sijaan yhtenäisen koulun, jossa erilliselle ala- ja yläkansakouluille ei tarvittaisi erillistä omaa huoneistoa ja opettajia. Pienemmät lapset kävisivät koulua syksyllä ja keväällä ja isommat lapset sillä välillä. Näin oppivelvollisuuslakiin perustuvat kansakoulut voitaisi rakentaa entisen kansakoulumuodon pohjalle. Tällainen muoto riittäisi ainakin aluksi ja kustannukset pysyisivät vähäisempinä. Tämä ehdotus kuitenkin hylättiin eduskunnassa ja se mainittiin myös lehdessä.⁹⁶ Supistetusta kansakoulusta ja Sippolan linjasta pidettiin kiinni, vaikka lain säätäminen ei tähän suuntaan ollut enää menossa.⁹⁷

Sen sijaan eduskunnassa oli hyväksytty Maalaisliiton kannattama pitkä, jopa 15 vuoden siirtymäaika, joka helpottaisi syrjäseutujen kansakouluopetuksen järjestämistä. Liitto-lehdessä mainittiin myös, että Maalaisliiton edustajien ehdotus lain voimaantulumisesta vasta vuonna 1924, hylättiin eduskunnassa. Mainittiin myös, että osa kustannuksien säästämiseen liittyvistä ehdotuksista oli hyväksytty. Laki ei kuitenkaan sellaisena tyydyttänyt Maalaisliiton eduskuntaryhmää, sillä kustannuksiin ei ollut kiinnitetty tarpeeksi huomiota ja ehdotus lain lähettämisestä takaisin sivistysvaliokuntaan hylättiin.⁹⁸

---

⁹⁴ Salokangas 1998, 131.

⁹⁵ A.P., ”Eduskunnasta” (pk.). *Liitto* 30.10.1920.

⁹⁶ A.P., ”Eduskunnasta” (pk.). *Liitto* 30.10.1920.

⁹⁷ Männistö 1994, 101.

⁹⁸ A.P., ”Eduskunnasta” (pk.). *Liitto* 30.10.1920.

Lehdessä korostettiin myös sitä, että Maalaisliittolaiset oli leimattu eduskunnassa kustannuksiin liittyvien epäilyjen ja tarkempien laskelmien vaatimisen takia ”sivistysvihollisiksi”. A.P. epäili, että haluttomuus tehdä tarkempia kustannuslaskelmia johtui seuraavasta syystä:

*Ehdotusta vastustettiin sillä syyllä, että kukaan ei kykene näitä laskelmia tekemään! Siten päätti eduskunta ryhtyä säätämään lakia tässä mitä tärkeimmässä kysymyksessä, tahtomatta tietää, mitä se tulee kansalle maksamaan. Niin umpimähkäisellä kannalla asia nyt on.*⁹⁹

Maalaisliiton suhtautuminen lakiin ja sen tuomiin kustannuksiin oli Liitto-lehden pääkirjoituksessa samassa linjassa eduskuntaryhmän mielipiteen kanssa. Supistettua kansakoulua pidettiin kustannusystävällisempänä vaihtoehtona ja eduskunnan päätökseen pitäytyä sivistysvaliokunnan ehdotuksessa oltiin tyytymättömiä, vaikka itse lakia pidettiin välttämättömänä.

A.P. otti kirjoituksessaan erityisesti kantaa Sosiaalidemokraattisen puolueen ehdotukseen tehdä uskonnonopetuksesta vapaaehtoista vanhemman tai holhoojan luvalla. Kritiikki alkoi näin:

Merkille pantava seikka oli, että sosialistien erikoisena harrastuksena näytti olevan saada tähän lakiin määräys, jolla uskonnonopetus kansakouluista poistettaisiin. He pörisivät sen kysymyksen ympärillä kuin mettiäiset mättäässä.

Sosiaalidemokraattien edustaja ja tohtori Johan Helo saivat kirjoituksessa eniten kritiikkiä puheenvuorostaan. Helo perusteli uskonnonopetuksen valinnaisuutta sillä, että oli olemassa perheitä, jotka eivät hyväksy ollenkaan uskontoa, joten kodin ja koulun välille saattaisi syntyä ristiriitaa. Pääkirjoitus kertoi myös, että ehdotus hylättiin eduskunnassa äänin 80–95, vaikka koko sosialistinen ryhmä oli ehdotuksen puolella.¹⁰⁰

Kirjoitus otti melko värikkäin sanamuodoin kantaa vastustavan puolueen ehdotukseen. Sanavalinnat olivat merkityksellisiä, etenkin kun kuulijaan tai lukijaan haluttiin

⁹⁹ A.P., ”Eduskunnasta” (pk.). *Liitto* 30.10.1920.

¹⁰⁰ A.P., ”Eduskunnasta” (pk.). *Liitto* 30.10.1920.

vaikuttaa.¹⁰¹ Maalaisliiton luterilaiseen uskontokuntaan perustuva aatteellisuus näkyi hyvin tässä kirjoituksessa, jossa uskonnon oppiaineen tärkeyttä korostettiin.¹⁰² Tulkita voisi, että vastapuolen puheenvuoroja ja perusteluja haluttiin selkeästi kritisoida lukijoille samalla kun korostettiin omia aatteellisia näkemyksiä.

Perjantaina marraskuun 19. päivä ilmestyi toinen Liitto-lehden pääkirjoitus, joka käsitteli oppivelvollisuuslakia otsikolla: *Oppivelvollisuuden toteuttaminen*. Kirjoittaja ei käyttänyt omaa nimeään eikä nimimerkkiään, joten sen takana oli todennäköisesti joku lehden toimittajista. Kirjoituksen alussa kerrattiin lehdessä jo aiemmin kirjoitettuja seikkoja liittyen eduskunnan käsittelyihin. Ja siinä todettiin, että oppivelvollisuuden tarpeellisuudesta oltiin yksimielisiä, mutta toteuttamisesta ei. Kirjoitus mainitsi myös sen, että maalaisliittolaisia oli leimattu sivistyksen vastustajaksi, koska he olivat ottaneet vahvasti kantaa oppivelvollisuuslain kustannuksiin.¹⁰³

Pääasiallisesti kirjoitus kuitenkin käsitteli kansakoulunopettajapulaa Suomessa. Kirjoituksessa kerrottiin melko seikkaperäisesti siitä, että uusiin, kaksiosaisiin kansakouluihin ei Suomessa olisi tarpeeksi päteviä opettajia. Tilanne syrjäseuduilla oli etenkin huono. Opettajia koulutettiin kirjoituksen mukaan liian vähän ja lehdessä oli useita lukuja vähenevistä hakijamääristä opettajaseminaareihin ympäri Suomea.¹⁰⁴ Opettajapulan huomiointi tuki Maalaisliiton kantaa sekä lehden aikaisempaa linjaa, joka oli erittäin vahvasti supistetun kansakoulun puolella.¹⁰⁵ Pääkirjoituksessa käytettiin myös monipuolisesti lukuja perustelemaan lehden väitteitä, todennäköisesti siksi, että vaikuttaminen ja lehden näkökanta tulisi esille mahdollisimman tehokkaasti.

---

¹⁰¹ Suoninen 1999, 107.

¹⁰² Ahonen 2003, 90–91.

¹⁰³ ”Oppivelvollisuuden toteuttaminen” (pk.). *Liitto* 19.11.1920.

¹⁰⁴ ”Oppivelvollisuuden toteuttaminen” (pk.). *Liitto* 19.11.1920.

¹⁰⁵ Ahonen 2003, 88.

3. LAIN HYVÄKSYMINEN JA JÄLKIPUINTI

Lain voimaantulo vaati vielä kolmannenkin käsittelyn, jossa Maalaisliiton näkökulmasta sen keulahahmon Santeri Alkion myönteinen suhtautuminen lakiin sai osan puolueen epäilijöistä lopulta lain puolelle. Sosiaalidemokraatit, Kansallinen edistyspuolue ja osa Maalaisliittolaisista sekä Ruotsalaisen Kansanpuolueen edustajista äänesti lakiehdotuksen puolesta ja sivistysvaliokunnan ehdotus sai näin eduskunnan hyväksynnän 23. päivä marraskuuta. Maalaisliiton voitoksi voidaan lain säätämisessä laskea se, että laissa otettiin huomioon supistetun koulumuodon mahdollisuus ja sille annettiin pitkä siirtymäaika etenkin maaseudulla.¹⁰⁶

3.1. ”Vaikka laissa on puutteita, on se silti hyväksyttävä”

Torstaina marraskuun 25. päivä uutisoitiin, että oppivelvollisuuslakiin liittyvää keskustelua oli jatkettu eduskunnassa. Uutisessa kerrottiin, että ruotsalaisen eduskuntaryhmän August Ramsay, kokoomuksen edustajat Juhani Arajärvi ja Artturi Virkkunen sekä Maalaisliiton edustaja Kalle Lohi olivat sen kannalla, että laki jätettäisiin lepäämään yli vaalien. Perusteluissa mainittiin, että kustannuksia voitaisiin laskea sinä aikana tarkemmin ja lailla oli kuitenkin pitkä siirtymäaika, joten sen voimaantulolla ei olisi kiire.¹⁰⁷ Liitto-lehdessä edustaja Lohen mainittiin olleen erityisen huolissaan myös siitä, että oppiaineiden luettelo ja siten myös uskonnonopetus oli jätetty laista pois.¹⁰⁸

Lehdessä mainittiin myös edustaja Edistyspuolueen Oskari Mantereen puheenvuoro, jossa hän muistutti, että laki oli ollut eduskunnan säädettävissä jo 30 vuotta ja se oli jo vuonna 1910 kertaalleen hyväksytty, joten viivyttely olisi tässä vaiheessa turhaa. Hän perusteli myös lain pikaista voimaansaattamista muiden pohjoismaiden

¹⁰⁶ Tuomaala 2011, 104.

¹⁰⁷ *Liitto* 25.11.1920. Ks. myös *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 1361–1371.

¹⁰⁸ *Liitto* 25.11.1920. Ks. myös *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 1366.

oppivelvollisuuslainsäädännöillä, joilla oli jo satavuotiset perinteet.¹⁰⁹ Maalaisliiton edustaja Lauri Perälän kerrottiin olevan samaa mieltä.¹¹⁰

Lehdessä kerrottiin myös maalaisliittolaisille lukijoille merkittävä tieto, sillä Santeri Alkio oli puheenvuorossaan kertonut olevansa valmis hyväksymään lain, vaikka olikin toivonut siitä toisenlaista.¹¹¹ Lain hyväksymistä puolsivat lehden mukaan vielä useat muut edustajat ja laki päätettiin ottaa käsittelyyn jälleen seuraavassa istunnossa.¹¹² Santeri Alkion tuki lain hyväksynnälle mainittiin Liitto-lehdessä nyt ensimmäistä kertaa. Mantereen ja Alkion asettuminen lain kannalle olivat rohkaiseva tekijä muille heidän puolueidensa edustajille, jotka eivät olleet niin varmoja laista.¹¹³

Perjantaina 26. marraskuuta lehdessä kerrottiin tarkemmin Maalaisliiton edustajien puheenvuoroista tiistain istunnossa kirjoituksessa: *Oppivelvollisuuslaki eduskunnassa: Maalaisliiton edustajain lausuntoja lain kolmannessa käsittelyssä*.¹¹⁴ Edellisen eduskuntauutisen lisäksi haluttiin vielä tuoda juuri Maalaisliittolaisten edustajien mielipiteet esille lehdessä. Kalle Lohi, Lauri Perälä, Santeri Alkio ja Juho Kokko saivat mielipiteilleen tilaa. Erityisen pitkästi lehti referoi Alkion pitämää puheenvuoroa.

Edustaja Lohi oli huolissaan siitä, että aiempaa nuoremmat lapset menisivät kouluun ja heidät erotettaisiin näin kodin piiristä. Myös kustannusten pelko ja epätietoisuus todellisista kuluista oli Lohen puheenvuoron tärkeimpiä asioita.¹¹⁵ Oulun vaalipiirin edustaja Lohen mielipide oli ehkä näistä esitetyistä puheenvuoroista samanlainen kuin kanta, joka oli Liiton kirjoitteluissa näkynyt aiemmin. Oli hyvin mahdollista, että Lohi kuului Liitto-lehden sisäpiiriin tai ainakin oli poliittisesti hyvin lähellä, sillä olihan hän Oulun seudulta. Lohen nimeä ei Liitto-lehden toimittajien, luottamushenkilöiden tai nimimerkkien joukosta löytynyt.¹¹⁶

Edustajat Perälä ja Kokko olivat sitä mieltä, että lakia ei voinut enää lykätä. Perälän mielestä kansan lukutaito olisi saatava paremmaksi siksi, että kansanvaltaisuus

¹⁰⁹ *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 1369–1370.

¹¹⁰ *Liitto* 25.11.1920.

¹¹¹ *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 1378.

¹¹² *Liitto* 25.11.1920.

¹¹³ Tuomaala 2011, 104.

¹¹⁴ *Liitto* 26.11.1920.

¹¹⁵ *Liitto* 26.11.1920.

¹¹⁶ Hannula 1981, 221–246.

toteutuisi. Kokko perusteli kantaansa sillä, että vaikka kustannuksia kaksijakoisiksi muuttuvista kouluista seuraisi, niitä ei saisi pelätä kuten osa maalaisista teki, sillä valtio oli sitoutunut ottamaan enemmän osaa koulukustannuksiin kuin aiemmin.¹¹⁷ Maalaisliitto piti valtion tukea ja anteliaisuutta tärkeänä, mutta halusi kohdistaa sen erityisesti maaseudun kouluihin.¹¹⁸

Alkion puheenvuoro oli saanut eniten tilaa lehdestä ja hän kertoi sen alussa olevansa valmis hyväksymään lain. Lisäksi Alkio perusteli lain välttämättömyyttä jo lehden sivuilla aiemmin kirjoitetuilla perusteluilla siitä, että lain avulla kansaa voidaan eheyttää ja saada koulutuksen tasa-arvoisuuden avulla pois köyhyydestä ja tietämättömyydestä. Alkio mainitsi myös sen, että vaikka kirkon tekemä valistustyö oli ollut arvokasta, oli oppivelvollisuuden säätäminen myöhässä, eikä sitä pitäisi enää missään tapauksessa jättää lepäämään.¹¹⁹ Alkion esimerkin mukaisesti moni muukin asettui lopulta lain hyväksyvälle kannalle.¹²⁰

Oli merkittävää, että lakia puolustavia Maalaisliiton edustajien mielipiteitä julkaistiin näin laajasti Liitto-lehdessä. Aiemmin kirjoituksissa mainitut puheenvuorot olivat keskittyneet enemmän lakia kohtaan epäluuloisesti suhtautuneisiin mielipiteisiin ja puolustavat puheenvuorot olivat tulleet muiden puolueiden edustajilta. Nyt oli selvästi näkyvissä, että osa Maalaisliiton edustajista oli antamassa tukensa laille. Edustaja Kokko kiteytti useiden Maalaisliiton edustajien kannan lain säätämisen kynnyksellä näin: ”Vaikkakin puhujan mielestä laissa on puutteita, on se kuitenkin nyt hyväksyttävä.”¹²¹ Myös Liitto-lehden uutisoinnissa ja kirjoituksissa lakia kohtaan oltiin jo suopeampia kuin aiemmin.

Varsinainen uutinen, jossa kerrottiin lain hyväksymisestä, ilmestyi Liitto-lehdessä sunnuntaina 28. päivä marraskuuta. Siinä kerrottiin, että toistakymmentä vuotta työn alla ollut laki oppivelvollisuudesta, oli lopulta saanut eduskunnan hyväksynnän. Laki astuisi voimaan ensimmäinen päivä elokuuta 1921 ja käytännössä se täytyisi toteutua kaikkialla 16 vuoden kuluessa. Lain varsinaisesta sisällöstä kerrottiin, että sen alaisia

¹¹⁷ Liitto 26.11.1920.

¹¹⁸ Ahonen 2003, 95. Ks. myös *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 1380.

¹¹⁹ Liitto 26.11.1920.

¹²⁰ Tuomaala 2011, 104. Ks. myös Mylly 1989, 102–103.

¹²¹ Liitto 26.11.1920. Ks. myös *Valtiopäivät* 1920, Pöytäkirjat II, 1383.

olivat kaikki lapset seitsemästä ikävuodesta alkaen vakinaisesti kuuden vuoden ja osittain kahden vuoden ajan.¹²²

Uutinen otti myös kantaa lakiin todeten, että itse lakiin täytyisi olla tyytyväinen, sillä sen avulla kansalle saataisiin kansanvalistusta. Kirjoituksessa todettiin heti perään kuitenkin, että lain voimaantulon ajankohta ei ollut suopea valtion ja kuntien taloudelliselle tilanteelle. Vaikka laki oli vasta hyväksytty, se olisi astumassa voimaan jo seuraavana syksynä. Lehti halusi muistuttaa lukijoitaan myös siitä, että lain kustannukset tulisivat olemaan Suomen taloustilanteessa haasteellisia.¹²³

Kirjoituksessa kerrottiin myös, että Maalaisliiton edustajat eivät olleet yhtenä rintamana äänestämässä lain puolesta tai vastaan, vaan äänet jakautuivat siten, että suurin osa halusi hyväksyä lain heti ja osa olisi halunnut jättää sen vielä lepäämään seuraavien vaalien yli. Hyväksyvistä kannasta esimerkki edustajana mainittiin Santeri Alkio ja vastustavasta oululainen edustaja Kalle Lohi. Kerrottiin myös, että Maalaisliiton edustajat hyväksyivät yksimielisesti oppivelvollisuuslakiin kytköksissä olevan lain kansakoululaitosten kustannuksista.¹²⁴

Laki hyväksyttiin, mutta Maalaisliiton edustajat eivät olleet siitä yksimielisiä. Tämä haluttiin tuoda ilmi kirjoituksessa. Samansuuntaisia näkemyksiä esiintyi lain hyväksymisestä myös sanomalehti *Ilkassa*, jossa perusteltiin halua jättää laki lepäämään vaalien yli kustannussyistä.¹²⁵ Liitto-lehden uutisointi oli siis samansuuntaista muiden maalaisliittolaisten lehtien kanssa. Sivistyksen edistymisestä osattiin iloita, mutta kustannuksia pelättiin edelleen.

---

¹²² *Liitto* 28.11.1920.

¹²³ *Liitto* 28.11.1920.

¹²⁴ *Liitto* 28.11.1920.

¹²⁵ Männistö 1994, 103.

3.2. Opettajain Lehden syytökset sivistysvihollisuudesta

Samassa numerossa, jossa uutisoitiin oppivelvollisuuslain hyväksymisestä, kirjoitettiin pääkirjoituksessa tuohtuneeseen sävyyn siitä, että *Opettajain Lehdessä*¹²⁶ oli kunnostauduttu syyttämään maalaisliittolaisia sivistysvihollisuudesta. Maalaisliittolaiseksi tunnustautuva kansakoulunopettaja oli kirjoittanut, että puolue oli kaikin keinoin vastustanut lakia eduskunnassa. Pääkirjoituksen kirjoittaja oli sitä mieltä, että tämä kyseinen opettaja ei voinut olla maalaisliittolainen, sillä monet hänen näkemyksensä olivat täysin ristiriidassa puolueen aatteiden kanssa. Kirjoittaja totesi, että kyseessä täytyi olla kokoomuslainen opettaja.¹²⁷ Pääkirjoituksen kirjoittaja halusi osoittaa lukijoilleen vastustavan mielipiteen esittäneen opettajan olevan arveluttava henkilö, jonka taustoja aitona maalaisliittolaisena pitäisi epäillä.¹²⁸

Pääkirjoituksen kirjoittaja oli tuohtunut myös siitä, että opettaja oli kirjoituksessaan pilkannut Sippolan linjaa maalaisliittolaiseksi juonitteluksi ja lukenut kustannuksista huolta kantamista synniksi ja sivistyksen vastustamiseksi. *Opettajain Lehden* kirjoittajan mukaan Maalaisliiton halu sivistää kansaa oli vain näyttelyä ja äänen kalastelua, jota Liitto-lehden vastakirjoitus ei niele.¹²⁹ Kirjoitus oli selvästi erittäin tuohtunutta ja siinä käytettiin hyvin värikästä kieltä ja esimerkiksi paljon huutomerkkejä ja se toi voimakkaasti ilmi vastustusta *Opettajain Lehden* kirjoitusta kohtaan.

Opettajain Lehden maalaisliittolainen opettaja oli myös kirjoittanut, että maalaisliittolaiset ihanteet olivat kannustaneet opettajanuralle, mutta kunnissa juuri maalaisliittolaiset vastustivat opettajien palkankorotuksia ja nyt jopa eduskunnassa Maalaisliitto oli sivistystä vastaan. Liitto-lehden pääkirjoitus piti tällaisia syytöksiä niin häikäilemättöminä ja valheellisina, etteivät edes muut puoluelehdet pystyisi samanlaisiin syytöksiin. Pääkirjoituksen lopussa todettiin vielä näin:

¹²⁶ Maalaisliittolainen kansakoulunopettaja, ”Oppivelvollisuuslaki ja Maalaisliitto” (miel.). *Opettajain Lehti* 19.11.1920.

¹²⁷ ”Maalaisliitto ja maalaissivistys” (pk.). *Liitto* 28.11.1920.

¹²⁸ Jokinen 1999, 132–133.

¹²⁹ ”Maalaisliitto ja maalaissivistys” (pk.). *Liitto* 28.11.1920.

Mutta Opettajain Lehti saa olla varma siitä ettei tuollaisilla kirjoituksilla karkoiteta puolueestamme ainoatakaan opettajaa joka todella aatteen innostamana on siihen liittynyt, vaan työskentelee yhä innokkaammin mukanaamme mitä enemmän näkee työmaata edessän maalaiskansan valistuksen vainioilla.¹³⁰

Maalaisliittolaisia saatettiin leimata tietyin tavoin ja joidenkin puolueiden ja edustajien toimesta sivistysvastaisiksi eduskunnan keskusteluissa, koska heidän linjansa oppivelvollisuuslaki kohtaan oli pääsääntöisesti varovaisempi kuin joidenkin muiden puolueiden. Tästä syystä myös Liitossa esiintyvät kirjoitukset, joissa maalaisliiton sivistysmyönteisyyttä puolustettiin, olivat ymmärrettäviä.

3.3. Huoli oppivelvollisuudesta jatkui vielä lain hyväksynnän jälkeen

Sunnuntaina marraskuun 28. päivä ilmestyi Liitto-lehdessä vielä kolmaskin oppivelvollisuuslakia käsittelevä kirjoitus. Kirjoitus keskittyi Maalaisliiton oululaislähtöisen edustajan Kalle Lohen puheenvuoroon eduskunnan ratkaisevassa käsittelyssä. Lohi oli jo aiemmin Liitto-lehden sivuilla julkaistuissa puheenvuoroissaan ollut Sippolan linjan kannalla ja erityisen huolissaan oppivelvollisuuslain tuomista kustannuksista. Lohi olisi halunnut jättää oppivelvollisuuslain lepäämään seuraavalle vaalikaudelle.¹³¹ Samoilla linjoilla jatkui hänen tämän kertainen eduskuntapuheenvuoronsa.

Lisäksi Lohi kritisoi sitä, että oppivelvollisuus toteutuisi suurimmaksi osaksi saman tahdin kehityksellä, joka kansakoululaitoksella oli ollut jo tähän asti, ilman oppivelvollisuuslakia. Lisäksi kritiikkiä saa kansakoulun jakautuminen kahteen osaan ja se, että käytännön kustannuksista ei tiedetty tarpeeksi tarkkaan. Uskonnonopetuksen puuttumisesta lain sisällöstä Lohi oli sitä mieltä, että jos lapset velvoitetaan kouluun ja vanhemmat heidät sinne päästävät, tulisi siellä myös opettaa uskontoa. Lohen puheenvuorossa suurta huolta aiheutti myös se, että yhä pienemmät lapset

¹³⁰”Maalaisliitto ja maalaissivistys” (pk.). *Liitto* 28.11.1920.

¹³¹ *Liitto* 28.11.1920. Ks. myös *Liitto* 11.4.1920 ja 26.11.1920.

erotettaisiin kotoaan kouluun koko talven ajaksi.¹³² Lohi pitäytyi siis lain säätämisen loppuvaiheeseen asti supistetun kansakoulujärjestelmän kannattajana ja epäileväisenä kustannuksien suhteen.

Lohen uskonnonopetuksen merkitykseen liittyvä kanta ja etenkin sen sisällyttäminen oppivelvollisuuslakiin voisi selittyä hänen taustaansa perehtymällä. Lohi oli maanviljelijätaustansa lisäksi vanhoillislestadiolainen maallikkosaarnaaja.¹³³ On mahdollista, että Liitto-lehti halusi julkaista Lohen kirjoituksia myös siitä syystä, että näin voitiin tavoittaa myös Oulun seudulla merkittävässä asemassa olevaan uskontokuntaan kuuluvia. Lohi edusti hyvin perinteisiä maalaisliittolaisia arvoja, joita varmasti myös suuri osa Liiton lukijoista piti tärkeinä.

Liitto-lehti julkaisi Lohen pitkän puheenvuoron kokonaisuudessaan vielä lain hyväksymisen jälkeen. Tästä voisi päätellä, että Lohen näkemys lakia kohtaan vastasi myös Liitto-lehden aatteellista linjaa, jota lukijoille haluttiin välittää.¹³⁴ Lohen asema puolueessa oli selkeästi arvostettu, johtuen varmasti ainakin osittain hänen taustastaan maalaisliittolaisille merkittävässä uskonnollisessa yhteisössä. Lohi oli myös aikaisemmin esiintynyt useissa Liiton oppivelvollisuuslakia koskevassa kirjoituksessa, joten tämä kirjoitus vahvistaa myös sitä tulkintaa, että Lohi olisi ollut jossain määrin lehden sisäpiirissä tai ainakin hän oli heidän suosiossaan.¹³⁵

---

¹³² *Liitto* 28.11.1920.

¹³³ Kansanedustajahaku. Eduskunnan verkkopalvelu.

¹³⁴ Salokangas 1998, 131–132.

¹³⁵ Salokangas 1998, 129.

LOPPULAUSE

Liitto-lehdessä oppivelvollisuuslaista kirjoitettiin pääsääntöisesti samalla linjalla kuin puolueen kansanedustajatkin olivat. Lakiin liittyviä kirjoituksia julkaistiin melko vähän sen jälkeen, kun lain uutisoitiin tulleen eduskunnan käsiteltäväksi huhtikuussa 1920. Kansakoulunopettaja Jouni Guttormin mielipidekirjoitus edusti maalaisliittolaista ääripäätä lakiin täysin hyväksyvästi suhtautuvana ja Salomoonin pakina sivistykseen epäuskoisena oli toisessa päässä. Pakina saattoi olla myös tarkoitettu provosoinniksi, jonka tarkoituksena oli saada lukijat kiinnostumaan laista ja sen tuomista muutoksista.

Kun laki jälleen syksyllä 1920 otettiin varsinaisiin käsittelyihin eduskunnassa, lehden kanta lakia kohtaan alkoi selkeytyä kirjoituksissa, joita ilmestyi aiheesta enemmän kuin aiemmin samana vuonna. Erityisesti laista kirjoitettiin eduskuntauutisissa. Kirjoitukset eivät olleet pelkkää uutisointia, vaan niiden tarkoitus oli tuoda esille Maalaisliiton edustajien mielipiteitä oppivelvollisuuslaista ja samalla vaikuttaa lukijoihin edistäen puolueen aatetta.

Lehden kirjoituksissa valikoitiin uutisoitaviksi mielipiteiksi pääasiassa Liitto-lehden kannan mukaisesti varovaisesti lakiin suhtautuvia Maalaisliiton sekä muiden puolueiden edustajien puheenvuoroja. Näiden tiettyä kantaa edustavien puheenvuorojen julkaisuista voi päätellä, että lehti kannatti Maalaisliiton edustajien piirissä suosittua supistettua kansakoulua kannattavaa puolta. Huolta ja keskustelua aiheuttivat myös lain mukanaan tuomat kustannukset ja eduskunnassa käyty keskustelu uskonnonopetuksesta. Uskonnonopetusta pidettiin tärkeänä ja siitä kirjoitettiin sitä puolustavan Maalaisliiton johtohahmon Santeri Alkion kannan mukaisesti.

Maalaisliiton edustaja Kalle Lohi oli Liitto-lehden kirjoituksissa suosittu. Hänen puheenvuorojansa julkaistiin lähes jokaisessa oppivelvollisuuslain käsittelyä koskevassa kirjoituksessa tai ainakin hänet mainittiin. Lohi oli Oulun vaalipiiriin edustaja sekä myös vanhoillislestadiolainen, joten hänen kauttaan oli helppo vedota paikallisiin lukijoihin ja alueella suosittuun uskontokuntaan. Lohi saattoi myös kuulua puolueen alueelliseen sisäpiiriin, vaikka hän ei suoranaisesti ollut mukana lehden tekemisessä. Lohen

suhtautuminen oppivelvollisuuslakiin oli myös samassa linjassa Liitossa eniten tilaa saaneiden kirjoitusten kanssa, joten toimituksessa saatettiin myös haluta korostaa Lohen puheenvuorojen avulla lehden kantaa lakiin.

Marraskuussa 1920 kirjoituksia oppivelvollisuuslaista ilmestyi Liitto-lehdessä melko paljon ja myös pääkirjoitukset ottivat kärkeä kantaa lakiin liittyviin asioihin. Pääkirjoituksissa haluttiin korostaa lehden kantaa lakia kohtaan ja tuoda maalaisliittolaista aatemaailmaa esiin positiivisessa valossa sekä luoda epäluuloa vastapuolta, etenkin sosialisteja kohtaan. Maalaisliittolaisia kohtaan esitettyihin syytöksiin sivistysvihamielisyydestä otettiin kantaa erityisen tuottuneesti.

Maalaisliiton edustajat olivat avainasemassa, kun laki hyväksyttiin vuoden 1920 marraskuun lopussa. Santeri Alkio johdatti suuren osan puoluettaan kannattamaan lakia, vaikka sen sisältö ei kaikkia miellyttänyt. Myös Liitto uutisoi tästä laajasti ja vaikka lehdessä laki esitettiin hyvänä asiana, sitä vastaan kohdistettiin yhä kritiikkiä. Alkion toteamus: ”olisin suonut, että laki olisi ollut toisenlainen, mutta on silti hyväksyttävä”, kuvaa mielestäni myös Liitto-lehdessä esitettyä maalaisliittolaista linjaa erittäin hyvin. Oli mielenkiintoista huomata, miten lehti pysyi loppuun asti linjassaan sekä oli Maalaisliiton edustajien mielipiteiden takana koko tutkimani ajanjakson aikana.

Jatkotutkimusta aiheesta voisi tehdä esimerkiksi tutkimalla myös muiden maalaisliittolaisten lehtien kirjoituksia oppivelvollisuuslain säätämisen vaiheista. Voisi myös vertailla sitä, että olivatko ne Liitto-lehden tavoin linjassa puolueen edustajien kanssa. Oululaisesta näkökulmasta tutkimusta voisi olla mielekäästä tehdä myös muiden puolueiden poliittisista lehdistä samalta ajalta ja vertailla, että vastasiko lehtien kirjoittelu samalla tavalla eduskuntapuolueen suhtautumista lakia kohtaan.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I Lähteet

1. Asiakirjajulkaisut

Valtiopäiväasiakirjat 1919–1920.

2. Sanomalehdet

Liitto 11.4.1920–28.11.1920.

Opettajain lehti 19.11.1920.

II Hakuteokset ja hakupalvelut

Kansanedustajahaku. Eduskunnan verkkopalvelut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/peopleresults.aspx?k=>

(Luettu 10.4.2019).

III Tutkimuskirjallisuus

Ahonen, Sirkka 2003: *Yhteinen koulu – tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? Koulutuksellinen tasa-arvo Suomessa Snellmanista tähän päivään*. Vastapaino, Tampere.

- Hannula, Jouko 1981: *Maakunnan ja aatteen asialla. Liitto 1906–1981*. Oy Liiton kirjapaino, Oulu.
- Heikkinen, Anja & Leino-Kaukiainen Pirkko 2011: *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Jokinen, Arja 1999: "Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen". *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 126–159. Toimittaneet Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. Vastapaino, Tampere.
- Lehtola, Veli-Pekka 2012: *Saamelaiset suomalaiset – kohtaamisia 1896–1953*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Mylly, Juhani 1989: *Maalaisliitto–keskustapuolueen historia 2. Maalaisliitto 1918–1939*. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Männistö, Jyrki 1994: *Sivistyksen kylvö. Suomen kansakoululaitos johtavien puoluelehtien mielenkiinnon kohteena vuosina 1918–1939*. VÄITÖSKIRJA. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Railo, Erkki & Oinonen, Paavo 2012: "Mediasta historiaa". *Media historiassa*, s. 7–24. Toimittanut Erkki Railo & Paavo Oinonen. Turun historiallinen yhdistys ry, Turku.
- Salokangas, Raimo 1998: *Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia*, s. 101–320. Toimittaneet Päiviö Tommila ja Raimo Salokangas. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Salokangas, Raimo 2012: "Tekstit, kontekstit ja poikittaiskatse mediahistorian kohtauspaikalla". *Media historiassa*, s. 25–46. Toimittaneet Erkki Railo & Paavo Oinonen. Turun historiallinen yhdistys ry, Turku.
- Suoninen, Eero 1999: "Vuorovaikutuksen ja mikromaisen analysoiminen". *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 101–125. Toimittaneet Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. Vastapaino, Tampere.
- Tuomaala, Saara 2011: "Kamppailu yhteisestä koulusta ja oppivelvollisuudesta". *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-*

luvulle, s. 95–110. Toimittaneet Anja Heikkinen ja Pirkko Leino-Kaukiainen, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. uudistettu painos. Tammi, Helsinki.